

Черниш О. А.,*кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету педагогічних технологій та освіти впродовж життя
Державного університету «Житомирська політехніка»***Біляк І. В.,***викладач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного університету «Житомирська політехніка»*

ЕТАПИ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БАГАТОМОВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

Анотація. У статті висвітлено етапи та алгоритм укладання електронного багатомовного термінологічного словника. Автори зазначають, що під час створення словника варто враховувати особливості, вимоги, а також встановити критерії до макро- та мікроструктури. Неабияке значення має окреслення проєкту електронного багатомовного термінологічного словника, оскільки це дозволяє чітко усвідомити алгоритм дій, скоординувати зусилля та розподілити обов'язки між укладачами. Проблема кількості етапів визначається рівнем деталізації інформації, яка буде відображатися у довідковому виданні. У дослідженні було з'ясовано і виділено обов'язкові етапи укладання словника: аналіз наявних словників; створення реєстру; окреслення мікроструктури словника; редагування та перевірка даних словника, а також видання словника. Автори здійснюють порівняння етапів його створення з використанням традиційної та комп'ютерної технологій. Переваги комп'ютерних технологій очевидні, адже вони спрощують процес редагування словникових статей та їх коректури вже безпосередньо у базі даних, що є надзвичайно важливим для унормування та упорядкування галузевих терміносистем. Автори у своїй науковій розвідці наводять та описують алгоритм укладання електронного багатомовного термінологічного словника та вказують на недоліки сучасних лексикографічних видань, які потрібно обов'язково враховувати при укладанні словника. Також зосереджують увагу на тому, що якісний електронний багатомовний термінологічний словник повинен містити достатній обсяг термінологічної лексики відповідної предметної галузі, а також релевантну та вичерпну інформацію про спеціальні лексичні одиниці. Перспектива подальших наукових розвідок полягає в удосконаленні етапів укладання та розгляду особливостей електронного багатомовного термінологічного словника.

Ключові слова: алгоритм укладання, електронний словник, етапи укладання, особливості словників, перевага комп'ютерних словників, редагування та оновлення інформації.

Постановка проблеми. Укладання словника, у тому числі й електронного багатомовного термінологічного словника, здійснюється поетапно. Проблема кількості етапів визначається рівнем деталізації інформації, яка буде відображатися у довідковому виданні. Наразі здійснюються ґрунтовні наукові дослідження для покращення методології та алгоритму укладання лексикографічних праць, що і визначає актуальність нашої розвідки. Відповідно мета – проаналізувати етапи

та запропонувати алгоритм укладання багатомовного термінологічного словника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Опис етапів створення лексикографічного джерела відображено у працях знаних українських та зарубіжних мовознавців, а саме С. Головащука, В. Дубічинського, Л. Паламарчука, О. Тараненка, Ф. Хаусманна, С. Ландау, Я. Малкієля, А. Рея, Л. Згусті та інших. Доречно зазначити, що кількість етапів, їх обов'язковість та факультативність зумовлюються рівнем деталізації інформації, що відображається у довідковому виданні. Саме тому складно наголошувати на лінійній послідовності сталого набору етапів створення словника, однак варто відмітити їх неперервний та циклічний характер [1].

Виклад матеріалу. Під час створення словника варто враховувати особливості його макро- та мікроструктури. Під макроструктурою словника розуміємо його загальну структуру, особливості представлення лексичних одиниць. Важливим питанням у контексті макроструктури є принцип організації інформації у термінологічному словнику, а також структуру його окремих фрагментів [2]. Мікроструктура словника представлена безпосередньо форматом словникової статті, а також характером репрезентації її змісту [3].

Відповідно дослідники наголошують, що етапів створення словника має бути як мінімум чотири [3], і як максимум десять [4], серед яких принципової важливості набувають такі (див. Рис. 1):

Рис. 1. Етапи створення лексикографічного видання

Перший етап укладання словника, як правило, пов'язаний з аналізом особливостей наявних словників, врахуванням потреб адресата, формулюванням вимог до створення реєстру, встановленням критеріїв до макро- та мікроструктури словника. Цей етап дозволяє виокремити переваги та недоліки вже існуючих лексикографічних видань, а відтак

уникнути їх у подальшому. Наступний етап безпосередньо пов'язаний зі створенням реєстру, добором лексичного матеріалу із врахуванням встановлених критеріїв. Добір мовних одиниць потрібно здійснювати ретельно, щоб забезпечити максимальну ефективність словника. Третій етап полягає в окресленні мікроструктури словника й належному оформленні словникових статей із врахуванням їх жанрових особливостей, добору еквівалентів перекладу тощо. Далі слідує редагування та перевірка даних словника на відповідність встановленим цілям та завданням лексикографічного видання. Варто зазначити, що етапи створення словника не є лінійними та послідовними, а навпаки перетинаються та є неперервними й циклічними за своєю суттю [5, с. 99].

Для детальнішого розуміння особливостей укладання лексикографічних видань здійснимо порівняння етапів його створення з використанням традиційної та комп'ютерної технологій (див. Рис. 2–3).

Традиційний підхід в укладанні лексикографічних праць також передбачає визначення безпосередньо типу довідкового видання, добір відповідних джерел, окреслення принципів формування словника, а також способів лексикографування реєстрових одиниць [7, с. 44].

Безумовно застосування комп'ютерних технологій у створенні лексикографічних видань має низку переваг як у часі, необхідному для його укладання, так і якості самого продукту. Комп'ютеризовані технології відчутно спрощують процес редагування словникових статей та їх коректури вже безпосередньо у базі даних, а також дозволяють використовувати необхідну мультимедіа, що візуалізує наведену інформацію та сприяє її кращому розумінню і запам'ятовуванню. Крім того, це уможливорює постійне своєчасне оновлення інформації у базі даних, що є надзвичайно важливим для унормування та упорядкування галузевих терміносистем.

Детально дослідивши та проаналізувавши переваги й недоліки запропонованих етапів створення словників, доцільно

Рис. 2. Традиційна технологія створення лексикографічного видання [6, с. 260]

Рис. 3. Комп'ютерна технологія створення лексикографічного видання [6, с. 260]

навести алгоритм укладання електронного багатомовного термінологічного словника, що аналізується у нашій науковій розвідці (див. Рис. 4).

Таким способом укладання електронного багатомовного термінологічного словника здійснюється у 10 етапів. Перший етап присвячений розробці лексикографічної концепції словника. Безумовно неможливо зробити валідний опис термінологічних одиниць та скомпонувати як електронний багатомовний термінологічний словник без попередньо визначеної та формалізованої концепції, що є основою будь-якого лексикографічного видання. Концепція включає систему поглядів на статус, тип, призначення, обсяг, структуру, принципи відбору реєстрових слів, а також засади їх параметричного опису, що надзвичайно важливо враховувати для створення якісного словника.

Другий етап полягає у розробці проєкту електронного багатомовного термінологічного словника. Для цього проведено низку опитувань потенційних користувачів словника та враховано їх потреби і побажання. Крім того, доцільним є здійснення критичного огляду наявних електронних лексикографічних джерел для запобігання уникнення можливих помилок. Зокрема результати наших спостережень свідчать про з'ясовані недоліки сучасних лексикографічних видань, які потрібно обов'язково враховувати при укладанні словника, зокрема:

- суб'єктивність та випадковість у доборі термінологічних одиниць;
- відсутність єдності у структурі, змістовому та інформаційному наповненні словника;
- брак системності в описі термінів;
- недостатній рівень семантичного опису термінологічних одиниць, їх морфологічних та словотворчих характеристик;
- відсутність уніфікації позначок, відсутність посилань;
- неузгодженість у визначенні споріднених термінів тощо.

Окреслення проєкту електронного багатомовного термінологічного словника дозволяє чітко усвідомити алгоритм дій, скоординувати зусилля та розподілити обов'язки між укладачами лексикографічного видання і планово виконувати поставлені завдання.

Наступні етапи передбачають формування корпусу текстів, написання словникових статей та введення словникових статей у базу даних. Детальніше про ці етапи зазначатиметься

у подальших наукових розвідках. Саме ці етапи є найбільш тривалими у часі, а також потребують значного зосередження та відповідальності укладачів лексикографічного видання.

Далі слідують етапи редагування словникових статей у базі даних і коректура тексту у базі даних. Виконання цих етапів потребує уважності до деталей та сумлінності. Відтак на цьому етапі залучаються як внутрішні, так і зовнішні фахівці для максимальної ефективності та об'єктивності опрацювання матеріалу.

Наступні етапи передбачають тестування функціоналу словника та усунення наявних недоліків у функціоналі електронного багатомовного термінологічного словника. На цьому етапі доцільно залучати IT-фахівців, які здійснюють вичерпне тестування потенціалу лексикографічного словника та ліквідують відповідні недоліки.

Після успішного завершення вище перерахованих етапів надається відкритий доступ до електронного багатомовного термінологічного словника. Зазначимо, що у словнику передбачений зворотній зв'язок, що сприятиме безпосередній адресантно-адресатній комунікації, а отже, врахуванню побажань майбутніх користувачів електронного багатомовного термінологічного словника.

Зазначимо, що якісний електронний багатомовний термінологічний словник повинен містити достатній обсяг термінологічної лексики відповідної предметної галузі, а також релевантну та вичерпну інформацію про спеціальні лексичні одиниці. Задовольнити ці вимоги можливо при врахуванні наступних принципів відбору та систематизації спеціальної лексики, а саме:

- частотності вживання термінологічних одиниць;
- цільового призначення словника та вимог цільової аудиторії;
- зручний порядок наведення термінів, що сприятиме здійсненню швидкого пошуку необхідної лексичної одиниці;
- відповідність та узгодженість способу опису лексичного значення слова та типу словника;
- достеменне відображення сучасних інноваційних процесів розвитку науки у понятійно-термінологічному апараті.

Висновки. Отже, кожна галузь науки потребує окреслення понятійно-термінологічного апарату, постійного й системного оновлення терміносистеми, вивчення активних моделей термінотворення, встановлення парадигматичних зв'язків між

Рис. 4. Етапи створення електронного багатомовного термінологічного словника

термінологічними одиницями тощо, що й зумовлює необхідність створення електронного багатомовного термінологічного словника. Урахування вищезазначених дистинктивних особливостей лексикографічних видань, а також принципів та етапів їх створення сприятиме покращенню їх якості та функціонування у професійній, освітній і виробничій діяльності. Вивчення більш детального врахування зазначених особливостей та імплементацію окреслених етапів укладання лексикографічних видань вважаємо перспективним для подальшого дослідження.

Література:

1. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи: монографія. Львів: ПАІС, 2005. 264 с.
2. Балалаєва О.Ю. Аналіз сутності поняття «електронний навчальний словник». *Проблеми сучасного підручника*. 2014. С. 26–33. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/195/1958e788d8727e52ebaba858336c9cb1.pdf> (дата звернення: 21.07.2022).
3. Аністратенко Л.С. Японська літературознавча термінологія: структурно-семантичні та текстуально-дискурсивні виміри: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.13 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 224 с.
4. Андрощук О.С. Принципи укладання електронного словника українсько-англійських фразеологізмів на означення людини. *Мовні і концептуальні картини світу: зб-к наук. праць*. 2013. Вип. 46, Ч. 1 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». С. 64–68.
5. Roberts R. Methods of bilingual dictionary-making: The Canadian experience. *Proceedings of the Fifth International Symposium on Lexicography*. University of Copenhagen, 1992. P. 91–115.
6. Демська О. Вступ до лексикографії. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
7. Туровська Л. Макро- та мікроструктура термінологічного словника тлумачного типу. *Українська мова*. 2018. № 3. С. 40–53.
8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2018_3_5 (дата звернення: 05.05.2022).

Chernysh O., Biliak I. The stages of electronic multilingual terminological dictionary compilation

Summary. The article highlights the stages and algorithm of compiling an electronic multilingual terminological dictionary. The authors note that when creating a dictionary, it is necessary to consider features and requirements and establish criteria for the macro- and microstructure. The outline of the electronic multilingual terminological dictionary project is of great importance, as it allows you to clearly understand the algorithm of actions, coordinate efforts and distribute responsibilities between compilers. The problem of the number of stages is determined by the level of detail of the information that will be displayed in the reference edition. The study found out and highlighted the mandatory stages of compiling a dictionary: analysis of existing dictionaries; creating a registry; delineation of the microstructure of the dictionary; editing and checking the dictionary data, as well as publishing the dictionary. The authors compare the stages of its creation using traditional and computer technologies. The advantages of computer technologies are evident because they simplify the process of editing dictionary articles and their proofreading directly in the database, which is extremely important for the standardization and ordering industry terminology systems. In their research, the authors describe the algorithm for compiling an electronic multilingual terminological dictionary and point out the shortcomings of modern lexicographic publications, which must be considered when compiling the dictionary. They also focus on the fact that a high-quality electronic multilingual terminological dictionary should contain a sufficient amount of terminological vocabulary of the relevant subject area and relevant and comprehensive information about special lexical units. The prospect of further scientific research consists in improving the stages of compiling and considering the features of an electronic multilingual terminological dictionary.

Key words: compilation algorithm, electronic dictionary, stages of compilation, features of dictionaries, the advantage of computer dictionaries, editing and updating of information.